

ÉÉN GEMERTS HEMD

GOED VOOR TIEN KEIZERINNEN

vertelt door A. Spoorenberg †



Hortense de Beauharnais.

In "De Zuidwillemsvaart" van 7 en 14 juli 1923 werd onder de kop "Oude herinneringen" een kostelijk verhaal gepubliceerd met als titel: De tocht per trekschuit van vier Gemertsche wevers naar de Keizerin van Frankrijk te Amsterdam.

Deze tocht zou hebben plaatsgevonden in het jaar 1807 toen de vrouw van Napoleon voor een week of zes te Amsterdam logeerde bij haar dochter. Keizer Napoleon had in 1806 zijn jongere broer Louis tot Koning van Holland aangesteld. En deze Louis Bonaparte was getrouwd met Hortense de Beauharnais, een voordochter van Napoleons vrouw Josephine de Beauharnais. Dat de Keizerin van Frankrijk zolang te Amsterdam verbleef was dus niet zo verwonderlijk, want ze was zowel moeder, zwagerin, schoonmoeder als grootmoeder van de koninklijke familie die in Amsterdam resideerde.

Het verhaal in de Zuidwillemsvaart werd gesigineerd met A. Sp. initialen van zekere A. Spoorenberg, terwijl het verhaal zelf aangeeft uit welke bronnen/overleveringen werd geput. Zijn voornaamste zegsman moet geweest zijn zekere Toon Corstens, de kleinzoon van de linnenfabriekur Antony Corstens, welke laatste een hoofdrol speelt in de tocht naar Amsterdam. Met uitzondering van een vrij omstandige inleiding, ondermeer handelend over vermeende karaktereigenschappen van Koning Lodewijk en Koningin Hortense, volgt hierna de letterlijke tekst van het gepubliceerde in De Zuidwillemsvaart (red.):

Daar kwam in 1807 te Deurne een brief aan met koninklijk zegel en Rijksstempel voorzien met het adres: "Aan de grootsten linnen- pellen en damastfabrikteur van Noordbrabant". Mijn overgrootvader Jan Willem van de Mortel, die behalve den Burge-meesterstitel bij het volk ook dien adrestitel bezat, weigerde dien brief, denkende dat het een verkapt adres aan hem was met een of ander dwangbevel voor hem of zijne Gemeente. Dezelfde brief kwam na dagen, met nieuwe aanwijzing er op, weer in Deurne terug. Opnieuw werd die geweigerd. Toen werd die brief, weer dagen later aangeboden bij den Linnenfabrikteur Corstens te Gemert. Deze opende den brief gerust. De inhoud was het verzoek namens Keizerin en Koningin, om zoo spoedig mogelijk met den geheelen voorraad Noordbrabantsch linnen, pellen en damast ter verkoop te komen naar het Hof te Amsterdam.

Opgewonden door die Keizer-Koninklijke bestelling begon de familie met eene novene terwijl ondertusschen de voorbereidingen en de reis zelf aanvaard werden. Alle handwevers, die thuis een stukje onderhanden hadden moesten van dat ogenblik af dag en nacht doorweven om hun stuk af te leveren. De heer Corstens en zijn broer klommen ieder met een kalabas (linnen reiszak) op een paard en reden in draf door het kortste zandwegpad naar Deurne om bij mijn overgrootvader alle damast weg te koopen. Deze ~~herkende~~ ^{herkende} toen den tweemaal door hem geweigerden bestelbrief der Keizerin en Koningin. Met volle kalabassen reden de gebroeders weer naar Gemert. Daar aangekomen waren de familie en buurt en kennissen druk aan het delibereren hoe de reis naar Amsterdam het beste en vlugste zou kunnen gemaakt worden.

Het algemeen gebruik was toen om met kalabassen te paard te reizen. Want wagens of karren konden toen niet anders als zeer langzaam door de algemeen rulle zandwegen, enkele heirbanen uitgezonderd, waarover de postkoetsen reden. In de postkoetsen reizen ging ook niet vanwege het plaatsgebrek daarin voor den groten inventaris goederen. Zouden ze dan op paarden met kalabassen naar Amsterdam gaan? Maar dat was ver voor de paarden, die bovendien nog ieder met een zak haver moesten belast worden. Die zouden ook dikwijls moeten rusten en stallen; zelfs overnachten zou er meermaals bij moeten gebeuren. En het was ook niet zoo veilig op die eenzame landwegen in dien verwilderden tijd van oorlog en revolutie. Er was ook haast bij. De Keizerin mocht eens vertrokken zijn als zij ginds aankwamen. En als ze dan met al die goederen, onverkocht weer naar Gemert moesten, wat zouden ze daar uitge-

lachen worden. En niet weinig, heel Gemert stond door die bestelling op z'n kop, zoals dat in die patriarchale tijden, iedereen, algemeen er in medelevende en ervan meepratende, ging. Daarbij dan nog de schade van zo'n dure reis voor niets. Besloten werd te reizen met de trekschuit, de vitesse van ijlgoederen uit dien tijd! Maar de reis duurde toch nog eene week!

De geheele fabriek mansvolk zou meegaan. De vrullie van de bleek, den bleekdries, bleven thuis, die moesten maar bidden voor den goeden uitval. Dat waren drie vrouwen op klompen, de menschenkiemen der latere hupsche haspelmeisjes, op elegante gele schoentjes met hooge hakken! De geheele fabriek bestond toen uit de twee gebroeders fabrikeurs en een paar wevers. Bij mijn overgrootvader in Deurne was het ook zoo. De meeste wevers weefden in hunne eigene woning.

De reizigers hadden drie kistjes stevig volgepakt, maar er moesten vier man mee. Want voor de veiligheid moest er altijd één man op ieder kistje zitten. Als één dier schatbewaarders onderweg om de één of andere reden eens van zijn kistje af moest, moest er de vierde op gaan zitten. Zoo losten ze elkaar af om de beurt. Ook moest de vierde man onderweg als ruggesteun dienen. Op toer moest die onderweg bij één der drie anderen mede op diens lievedkistje (lijfgoedkistje) gaan zitten met zijn rug tegen den anderen zijn rug: "de ruggen tigenin an", want hunne ruggen werden van het "heg en deweer" zonder steun zitten "zo muujg" dat ze het niet konden uithouden. Ja, zit eens dagen lang zonder ruggesteun op een lievedkistje. Ge zoudt er de "kwijende ziekte" van in uwwen ruggestrang kriege, wonne.

De vierde had tevens de kalabas met de koude boekende struiven met stroop goed ingesmeerd - dan bleven ze zachter - boterhammen, een pack toeback en een spel kaarten. Ieder had op zak nog een tondeldoos, een flinke kniep (zakmes) en een rozenkrans. Daaraan snoerden ze iederen dag samen eventjes voor den goeden afloop. Bovendien hadden ze als reisnecessaire samen met z'n vieren ... een haarkam. Dat was het hele reiscomfort of toilet van dien tijd. Voor nachtgarderobe hadden ze elk eene - destijds onmisbare - slaapmuts op zak. Maar die zetten ze overdag ook wel eens op als het koud was. Ze huldigden de bekende spreuk van Dr. Boerhave: "Houdt hoofd en voeten warm!" De slaapmuts ging dikwijls af, maar hunne stevige dikbezoalde vetleeren schoenen met lederen "reinassels" - reignadels - bleven drie weken meestal vast aan hunne voeten. Dat was ook hun galaschoeisel bij de Keizerin.

Tot 's-Hertogenbosch ging de reis erg langzaam. Den eersten dag kwamen ze niet verder als Erp voorbij. De ondiepe rivier de Aa had, - en heeft nog - vele bochten en kronkelingen, was geene rechte aangelegde rivier of kanaal, maar ze was eeuwen her grillig door de natuur gevormd. De grond erlangs was meestal mul zand of rulle aarde, soms slijk, soms met distels of onkruid begroeid. Het trekpaard moest dan eens klimmen, dan eens dalen, soms springen of kruipen. De op zijn paard kromzittende teugeler - waarvan het spreekwoord: hij zit zoo krom as een teugeler - moest ter wille van zijn vermoeide dier eens mee rusten. Dan lag de vitesse stil. Ooit was het nog veel erger, vooral op de bochten. Op die kronkelingen der Aa moesten de passagiers soms allen uit de schuit den wal op, om met paard en teugeler te trekken tot de schuit weer in gang kwam. Maar al trok Jan en alleman met paard en teugeler zoo hard ze konden, Toon en Janus Corstens en den zitwever trokken ze niet van hunne kistjes. Die bleven er vast op zitten al zou de wereld vergaan hebben. De vierde wever mocht meetrekken zoolang het nodig was, maar dan kwam hij ook weer gauw bij het zittend driemanschap. Ze doodden hun tijd met kaarten, vertelden sprookjes van heksen en weerwolven, gooiden "oppers en neeris" met een duit, en zongen eens mee een liedje. Doch wat ze onderweg wel misten was hun Gemertsch "isperen". Dat is het Noordbrabantsche koffiedrinken om vier uur n.m.

Het is te lang om alles van de verdere reis te vertellen. Vooral bij het overnachten. Wie ooit de levendige beschrijving van Erasmus gelezen heeft hoe zulk reislogies met vechten en haarplukken moest geschieden, als een laatste oordeel voor de poort van de hel gelijk hij schrijft, die kan zich de beteekenis van dergelijk logeeren voorstellen.

Om kort te zijn. Drie weken later kwamen de vier reizigers weer behouden in Gemert terug. Ze hadden slechts één kistje meer, en dat zat vol geld. Alles was schitterend verkocht. Den heer Toon Corstens, den nazaat, nu ook al een twintigtal jaren overleden, hoorde ik er ooit smakelijk van vertellen. En hij zei o.a.: "Wat! tegenwoordig geven ze bij een kilo suikerij - cichorei - een handdoek cadeau. Prulgoed is het. Neen, dan het linnen onzer grootvaderen! Diezelfde damast en linnens bestaan nog als onverslijtbaar. Dat was eerste kwaliteit. Net als toen de menschen! Tien Keizerinnen achtereen konden zoo een hemd niet verslijten! Daar bliezen ze met tien den de kwaliteit niet uit!

Toon zelf was ook wel een beetje van aparte kwaliteit.